

Grzegorz Bzdyrak¹

Ochrona dóbr osobistych naruszonych w kanonicznym procesie o nieważność małżeństwa

Słowa kluczowe: nieważność małżeństwa, ochrona dóbr osobistych, naruszenie dobre-
go imienia, prawo do ochrony dobrego imienia

Keywords: marriage nullity, protection of personal rights, violation of good name, the
right to protect the good name

Streszczenie

Przedmiotem opracowania jest wykazanie, iż tajność procesu kanonicznego oraz konstytucyjna gwarancja autonomii i niezależności Kościoła katolickiego od państwa, nie niweczy możliwości dochodzenia ochrony dóbr osobistych naruszonych w kanonicznym procesie o nieważność małżeństwa na forum państwowym. Wskazuje jednak, jakie ograniczenia dowodowe wynikają z przepisów prawa kanonicznego. W kanonicznym procesie nie wydaje się kopii i odpisów z akt sprawy. Jedynymi dokumentami, którymi dysponuje strona będzie więc kopia skargi powodowej oraz wyrok zapadły w sprawie. Autor dokonując analizy przepisów prawa kanonicznego oraz prawa powszechnego wykazuje, iż żądanie przez organy państwowe akt sprawy o nieważność małżeństwa będzie przejawem łamania konstytucyjnej zasady autonomii i niezależności Kościoła katolickiego. Ponadto Autor przedstawia również warunki jakie musi spełniać naruszenie, aby mogło być uznane za bezprawne.

---

¹ ORCID ID: 0000-0003-1751-4318, doktor, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II w Lublinie. E-mail: grzegorz.bzdyrak@kul.pl.

Abstract**Protection of Personal Rights in the Context of Canonical Proceedings for Nullity of Marriage**

Article demonstrate that secrecy of the canonical process and the constitutional guarantee of autonomy and state allowed to the Catholic Church do not preclude the possibility of seeking protection of personal rights breached at a state forum in the canonical process of declaring nullity of a marriage. It specifies evidence limitations that result from the provisions of canon law. Copies and transcripts from case files are not issued in the canonical proceeding. The only documents that the party has at its disposal will be a copy of the claim and the sentence. The author analyses the provisions of canon law and common law to demonstrate that the request by state organs of case files in canonical process will evidence a breach of the principle of the autonomy and independence of the Catholic Church. Furthermore, the author presents the conditions that a breach must meet in order to be considered unlawful.

✱

I. Wprowadzenie

W zakresie sprawowania władzy sądowniczej w swych sprawach Kościół katolicki jest niezależny od władzy państwowej. Zasada autonomii i niezależności Kościoła katolickiego wynika z Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r.², znalazła miejsce w art. 1 Konkordatu z 1993 r.³ oraz w ustawie o stosunku Państwa do Kościoła katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej⁴. W przepisach wprost zagwarantowano, iż w sprawach o stwierdzenie nieważności małżeństwa oraz innych sprawach małżeńskich, wyłącznie kompetentna jest odpowiednia władza kościelna. Natomiast co do orzekania o skutkach cywilnych małżeństwa, wyłączną kompetencje posiadają sądy państwowe⁵.

² Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.) – dalej Konstytucja RP.

³ Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską, podpisany w Warszawie 28 lipca 1993 r. (Dz.U. 1998, Nr 51, poz. 31) – dalej Konkordat.

⁴ Ustawa z 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Polsce Rzeczypospolitej Ludowej (Dz.U. Nr 29, poz. 154) – dalej StKKatU.

⁵ Konkordat art. 10 ust. 3–4.

Może się jednak zdarzyć, że osoba będąca uczestnikiem postępowania o nieważność małżeństwa przed sądem kościelnym, może odczuć, że inni uczestnicy postępowania, przytaczając argumenty popierające pozew, naruszają jej dobra osobiste. Powstaje pytanie, czy w takiej sytuacji dopuszczalne jest powództwo o ochronę tychże dóbr przed sądem powszechnym i w jakim zakresie mogą zostać pozyskane i wykorzystane dowody pozyskane w toku postępowania przed sądem kościelnym.

Przepisy prawa kanonicznego regulują kwestie zachowania w tajemnicy wszystkiego, czego strona lub świadek może dowiedzieć się z toczącego się procesu o nieważność małżeństwa. Zarówno Kodeks prawa kanonicznego⁶ jak i Instrukcja procesowa *Dignitas connubii*⁷ nie przewidują możliwości wydawania stronie odpisów lub kserokopii dokumentów z akt sprawy. Nie jest możliwe również wykonywanie fotokopii. Dopuszczalne jest jedynie robienie notatek. Należy jednak zauważyć, iż wszelkie informacje uzyskane przy okazji zaznajomienia się z aktami sprawy, mogą być przez stronę wykorzystane do wykonywania prawa do obrony, ale tylko na forum kanonicznym⁸. Nie oznacza to, iż w przypadku, gdy strona nadużywa swoich uprawnień i narusza dobra osobiste drugiej strony bądź innej osoby, nawet nie związanej z procesem, osoba ta nie ma możliwości obrony swojego dobrego imienia przed sądem cywilnym. Zasada niezależności Kościoła w zakresie władzy jurysdykcyjnej oraz obowiązek zachowania tajemnicy, nie oznacza bezkarności i nie pozwala na przywoływanie nieprawdziwych lub niepotwierdzonych okoliczności. Poza walorem procesowym – gdy nieprawdziwe twierdzenia mogą wpłynąć na ocenę wiarygodności zeznań, istnieje możliwość dochodzenie ochrony dóbr osobistych w procesie cywilnym. Ewentualne postępowanie cywilne będzie jednak wymagało uwzględnienia pewnych ograniczeń, zwłaszcza dowodowych, wynikających z zasady autonomii i niezależności Kościoła katolickiego.

⁶ Joannes Paulus II, *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* (25.01.1983), AAS 75 (1983), *pars II*, s 1–317, tekst polski: *Kodeks Prawa Kanonicznego*, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Poznań 1984– dalej *Kodeks Prawa Kanonicznego* lub *KPK*.

⁷ Pontificio Consiglio per i Testi Legislativi, *Istruzione da osservarsi nei tribunali diocesani e interdiocesani nella causa di nullità del matrimonio „Dignitas connubii”*, 25.01.2005, Città del Vaticano 2005, tekst polski, [w:] *Komentarz do Instrukcji procesowej „Dignitas connubii”*, red. T. Rozkrut, Sandomierz 2007.

⁸ *KPK kan.* 1455 § 3; *DC art.* 232 § 1.

Celem kanonicznego procesu o nieważność małżeństwa jest dojście do prawdy obiektywnej o zaskarżonym małżeństwie. Nie każde naruszenie dóbr osobistych będzie więc bezprawne.

W opracowaniu przedstawione zostaną możliwości uzyskania ochrony w przypadku naruszenia dóbr osobistych w procesie o nieważność małżeństwa, z uwzględnieniem ograniczeń dowodowych w przypadku wytoczenia powództwa przed sądem państwowym. Jak wskazuje dotychczasowa praktyka sądów powszechnych w Polsce, rozstrzygnięcie w tego typu sprawach powoduje dużo trudności, zwłaszcza przy interpretacji przepisów kanonicznych.

II. Pojęcie dóbr osobistych i ich ochrona w polskim porządku prawnym

W polskim porządku prawnym nie funkcjonuje legalna definicja dóbr osobistych. Artykuł 23 Kodeksu cywilnego⁹ stanowi, iż dobra osobiste człowieka, jak w szczególności: zdrowie, wolność, cześć, swoboda sumienia, nazwisko lub pseudonim, wizerunek, tajemnica korespondencji, nietykalność mieszkania, twórczość naukowa, artystyczna, wynalazcza i racjonalizatorska, pozostają pod ochroną prawa cywilnego niezależnie od ochrony przewidzianej innymi przepisami prawa. Wskazany przepis nie definiuje pojęcia dóbr osobistych, a jedynie zawiera ich otwarty katalog. Użycie zwrotu „w szczególności” oznacza, że również inne wartości mogą być uznane za dobra osobiste, jednak tylko te, które mają charakter normatywny i jako takie podlegają ochronie prawnej. Dlatego też, należy sięgnąć do definicji dóbr osobistych wypracowanych przez orzecznictwo i doktrynę. Pierwszym autorem, który podjął się zdefiniowania prawa osobistego był F. Zoll. Uznał, on iż „prawem osobistym jest prawo podmiotowe, którego treść stanowi wolność i nietykalność osobista, a właściwie ta sfera mocy, jaka powstaje razem z człowiekiem. Wolność i nietykalność rozumiana jest zarówno w sensie fizycznym jak i psychicznym”¹⁰. W późniejszym czasie własną definicję wypracował również S. Grzybowski, wskazując, iż dobrami osobistymi są niemajątkowe, indywidualne wartości świata uczuć, stanu życia psychicznego człowieka, a ich przedmiot stanowi

⁹ Ustawa z 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. Nr 16, poz. 93 ze zm.) – dalej k.c.

¹⁰ F. Zoll, *Prawa osobiste w zarysie ze stanowiska prawa prywatnego austriackiego*, „Czasopismo Prawnicze i Ekonomiczne” 1903, r. IV, s. 554 i n.

ludzkie uczucie, niezmałony stan życia psychicznego¹¹. Jest to jednak definicja, która nie spotkała się z aprobatą doktryny, gdyż przyjmuje koncepcję subiektywistyczną, a więc odnosi się do indywidualnego odczucia podmiotu. Znacznie powszechniejsza jest koncepcja obiektywistyczna, jej przedstawicielem jest m.in. A. Szpunar, który przez pojęcie dóbr osobistych rozumiał wartości niemajątkowe, wiążące się z osobowością człowieka, powszechnie uznawane w danym społeczeństwie. Decydujące są więc zapatrywania prawne, moralne i obyczajowe w danym społeczeństwie, a nie subiektywne odczucia podmiotu¹². Obiektywistyczna koncepcja dóbr osobistych przyjęta została również w orzecznictwie¹³.

Dobra osobiste mają charakter bezwzględny i niemajątkowy, co oznacza, iż są skuteczne *erga omnes* i nie jest możliwe ich wyrażenie w pieniądzu czy nadanie im wartości ekonomicznej. Niewątpliwie jednak, obecnie w dobie komercjalizacji dóbr osobistych, niektóre dobra jak wizerunek czy nazwisko mogą uzyskiwać wartość majątkową i stanowić przedmiot obrotu majątkowego¹⁴. Ochrona dóbr osobistych została *expressis verbis* uregulowana w przepisach prawa. W razie dokonanego naruszenia, ten czyje dobro zostało naruszone może żądać, ażeby osoba, która dopuściła się naruszenia, dopełniła czynności potrzebnych do usunięcia jego skutków, w szczególności, by złożyła oświadczenie odpowiedniej treści i w odpowiedniej formie. Może również żądać zadośćuczynienia pieniężnego lub zapłaty odpowiedniej sumy pieniężnej na wskazany cel społeczny, a w przypadku wyrządzonej przez naruszenie dóbr osobistych szkody, może żądać jej naprawienia na zasadach ogólnych¹⁵.

Ustawodawca wprowadził domniemanie bezprawności naruszenia dóbr osobistych, co oznacza, iż to na osobie pozwanej ciąży obowiązek udowodnienia, że jego działanie nie było bezprawne. Przesłankami ochrony dóbr osobistych jest więc naruszenie lub zagrożenie naruszenia dóbr osobistych oraz

¹¹ S. Grzybowski, *Ochrona dóbr osobistych*, Warszawa 1957, s. 78.

¹² A. Szpunar, *Ochrona dóbr osobistych*, Warszawa 1979, s. 106.

¹³ Zob. Wyrok SN z 5 kwietnia 2002 r., sygn. akt II CKN 953/00; wyrok SN z 26 października 2001 r., sygn. akt V CKN 195/01.

¹⁴ J. Piątkowski, *Pojęcie spadku i jego zakres*, [w:] *System prawa cywilnego. Prawo spadkowe*, red. J. Piątkowski, Wrocław 1976, s. 50.

¹⁵ KC art. 24. § 1–2.

bezprawność zachowania, które skutkowało naruszeniem lub zagrożeniem naruszenia tychże dóbr.

III. Ochrona dóbr osobistych na gruncie prawa kanonicznego

Z prawdy o człowieku, który jest bytem osobowym, rozumnym i mającym wolną wolę oraz sumienie, wywodzi się zasada, że wszystkie prawa i wolności ludzkie zakorzenione są w godności osoby ludzkiej wynikającej z racji stworzenia człowieka na obraz i podobieństwo Boga¹⁶. Z tego też powodu prawodawca kościelny stoi na straży praw i wolności człowieka. W kan. 220 Kodeksu prawa kanonicznego, prawodawca zapewnił ochronę dóbr osobistych wskazując, iż nikomu nie wolno bezprawnie naruszać dobrego imienia, które ktoś posiada, ani też naruszać prawa każdej osoby do ochrony własnej intymności.

Prawodawca kościelny broni więc nie tylko dobrego imienia (*bona fama*), ale także prawa do własnej intymności (*propria intimatias*). W doktrynie przyjmuje się, że *bona fama* obejmuje nie tylko dobre imię, reputację czy cześć człowieka, ale obejmuje również ochronę godności osoby ludzkiej¹⁷.

Zagwarantowane przez prawodawcę uprawnienia podlegają ochronie prawnej. Wiernym należy się legalne dochodzenie i obrona przysługujących im w Kościele uprawnień na właściwym forum kanonicznym.

Z uwagi na fakt, iż Kościół uznaje, że prawa człowieka pochodzą z prawa naturalnego i zakorzenione są w godności osoby, podmiotem tych praw jest każdy człowiek – niezależnie od tego czy jest ochrzczony i czy przynależy do Kościoła. Podobnie jak w przypadku ustawodawstwa świeckiego, prawa podmiotowe mają charakter bezwzględny. Należy podkreślić, iż prawodawca kodeksowy obejmuje zakazem bezprawne naruszenie dobrego imienia¹⁸.

W przypadku naruszenia dobrego imienia może dojść do przestępstwa pomówienia lub oszczerstwa, także przestępstwa fałszu, za które są przewidziane sankcje karno-kanoniczne (kan. 1390 § 2–3 i 1391).

¹⁶ J. Krukowski, *Państwo i Kościół. Podstawy relacji prawnych*, Lublin 2000, s. 88–89.

¹⁷ P. Skonieczny, *Pojęcie dobrego imienia (bona fama) w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 r. Jana Pawła II na podstawie kan. 220*, „Prawo Kanoniczne” 2009, nr 52/1–2, s. 76–80.

¹⁸ Por. J. Krukowski, *Prawa wiernych do dobrej opinii i do własnej intymności: komentarz do kan. 220 KPK z 1983 r.*, „Prawo Kanoniczne” 1996, nr 39/3–4, s. 227–236.

IV. Istota procesu o nieważność małżeństwa

Małżeństwo, w rozumieniu prawa kanonicznego jest przymierzem między mężczyzną a kobietą, przez które tworzą oni wspólnotę całego życia, skierowaną ze swej natury ku dobru małżonków oraz ich potomstwa. Pomędzy ochrzczonymi zostało podniesione przez Jezusa Chrystusa do rangi sakramentu¹⁹. Małżeństwo tworzy zgoda (akt woli), wyrażona zgodnie z prawem, przez nupturientów, którzy są do tego prawnie i faktycznie zdolni. Tym aktem woli małżonkowie w sposób nieodwołany wzajemnie się sobie oddają i przyjmują w celu stworzenia małżeństwa²⁰. Rozwiązanie małżeństwa kanonicznego może nastąpić jedynie przez śmierć jednego ze współmałżonków albo na skutek dyspensy Biskupa Rzymskiego od małżeństwa zawartego a niedopełnionego oraz w przypadku zastosowania przywileju wiary. Ważnie zawarte małżeństwo kanoniczne jest nierozzerwalne i nie może zostać rozwiązane przez rozwód czy w drodze unieważnienia. Prawo kanoniczne dopuszcza jednak stwierdzenie nieważności małżeństwa. Nieważność małżeństwa oznacza, iż z określonych powodów węzeł małżeński w ogóle nie zaistniał. Małżeństwo jest nieważne od samego początku, co zostaje stwierdzone prawomocnym wyrokiem wydanym przez sąd kościelny. Wyrok ten ma charakter deklaracyjny. Do czasu jednak jego wydania małżeństwo cieszy się przychylnością prawa, co oznacza, iż nawet w razie wątpliwości, małżeństwo uważa się za ważne²¹.

V. Dowodzenie w sprawie o nieważność małżeństwa

W sprawie o nieważność małżeństwa mogą być przytaczane wszystkie dowody, o ile są pożyteczne dla sprawy i są godziwe. Istotnym jest, iż dowody niegodziwe same w sobie, jak i przez sposób ich zdobycia nie mogą być ani przedstawione, ani dopuszczone²². Należy jednak podkreślić, iż dowody niegodziwe mogą być dowodami prawdziwymi. Przykładami niegodziwych dowodów są anonimy, wykradzione listy lub zapiski, zdobyta w sposób nie-

¹⁹ KPK kan. 1055 § 1; W. Góralski, *Studia nad małżeństwem i rodziną*, Warszawa 2007, s. 50.

²⁰ KPK kan. 1057.

²¹ KPK kan. 1060.

²² KPK kan. 1527 § 1; DC art. 157 § 1.

legalny dokumentacja medyczna. Kwestia dopuszczalności dowodów niegodziwych budzi liczne spory w doktrynie kanonistycznej, tak jak ma to miejsce w przypadku dopuszczenia nielegalnych dowodów w procesach cywilnych. Choć większość kanonistów jednoznacznie stwierdza, iż dowody niegodziwe nie mogą być dopuszczone w procesie o nieważność małżeństwa, to jednak R. Sobański opowiedział się za ich dopuszczalnością, argumentując swoje stanowisko naczelną zasadą dojścia do prawdy obiektywnej²³.

Głównymi środkami dowodowymi są zeznania i oświadczenia stron, zeznania świadków, dokumenty prywatne oraz publiczne, a także opinie biegłych. Instrukcja procesowa *Dignitas connubii* w ślad za Kodeksem prawa kanonicznego z 1983 r., stanowi, iż dowodem w sprawie są również domniemania, a kto ma za sobą domniemanie prawne, jest zwolniony z obowiązku dowodzenia²⁴.

VI. Konsekwencje naruszenia dóbr osobistych w sprawie o nieważność małżeństwa

Konsekwencją naruszenia dóbr osobistych w procesie o nieważność małżeństwa jest możliwość dochodzenia swoich praw na drodze sądowej w procesie o ochronę dóbr osobistych. Ustawodawca zapewnił ochronę dóbr osobistych, wskazując odpowiednie mechanizmy pozwalające na pociągnięcie do odpowiedzialności cywilnoprawnej sprawcę naruszeń. Przede wszystkim podstawą dochodzenia roszczeń jest omówiony już art. 24 k.c. Należy więc w pierwszej kolejności zastanowić się jaki charakter ma ewentualne naruszenie dóbr osobistych w kanonicznym procesie o nieważność małżeństwo. Niewątpliwie, co do zasady nie będzie miało ono charakteru publicznego. Pomimo iż treść pozwu inicjującego proces, bądź zeznań jest dostępna dla pracowników sądu oraz stron i ich pełnomocników lub adwokatów, to ciąży na nich obowiązek zachowania tajemnicy²⁵. Nie można więc uznać, iż treści naruszające do-

---

²³ R. Sobański, *Czy dokumenty prywatne zdobyte w sposób niegodziwy są dopuszczalne jako dowody w kanonicznym procesie o nieważność małżeństwa?* „Ius Matrimoniale” 2013, nr 8(14), s. 133–147; A. Brzemia-Bonarek, *Dopuszczalność dowodów zdobytych w sposób niegodziwy w kanonicznym procesie o stwierdzenie nieważności małżeństwa*, Katowice 2007, s. 53–59.

²⁴ DC art. 215.

²⁵ KPK kan. 1455.

bra osobiste są dostępne dla nieograniczonej liczby osób. Inaczej jest w przypadku, gdyby strona naruszająca dobra osobiste, upubliczniła treść pozwu.

Kolejną istotną kwestią, będzie wykazanie bezprawności naruszenia. Jak już wskazano, ustawodawca przewidział domniemanie bezprawności naruszenia, co prowadzi do przerzucenia ciężaru dowodowego na stronę pozwaną. Omawiając przedmiotowe zagadnienie, należy podkreślić, iż w przypadku dochodzenia swoich praw, znacznie ograniczone będą możliwości dowodowe. Istotne ograniczenia w dowodzeniu, będą wynikać z konstytucyjnej gwarancji autonomii i niezależności Kościoła katolickiego w zakresie władzy jurysdykcyjnej. W praktyce ograniczona jest możliwość przepływu dokumentów pomiędzy sądami powszechnymi a sądami kościelnymi. Zarówno Kodeks prawa kanonicznego jak i Instrukcja procesowa *Dignitas connubii* nie przewidują możliwości wydawania stronie odpisów lub kserokopii dokumentów z akt sprawy. Nie jest możliwe również wykonywanie fotokopii, o czym strona jest poinformowana przed przystąpieniem do publikacji akt i do czego się zobowiązuje własnoręcznym podpisem²⁶. Dopuszczalne jest robienie notatek. Należy jednak zauważyć, iż wszelkie informacje uzyskane przy okazji zaznajomienia się z aktami sprawy, mogą być przez stronę wykorzystane do wykonywania prawa do obrony, ale tylko na forum kanonicznym²⁷. Jedynymi dokumentami jakimi strona dysponuje jest więc odpis pozwu, votum obrońcy wężła oraz wyrok. Właśnie te dokumenty mają największe znaczenie w dochodzeniu sprawiedliwości przy naruszeniu dóbr osobistych. Należy również zauważyć, iż przepisy Kodeksu prawa kanonicznego nakładają na sędziów kościelnych obowiązek zachowania tajemnicy urzędowej²⁸, „jeżeli z wyjawienia jakiejś czynności procesowej może wyniknąć szkoda dla stron”. Za naruszenie tajemnicy urzędowej, sędzia kościelny może zostać pociągnięty do odpowiedzialności, z pozbawieniem urzędu włącznie²⁹. Dlatego też, żądanie przez sądy powszechne od sądów kościelnych udostępnienia akt sprawy o nieważność małżeństwa lub poszczególnych dokumentów z akt sprawy, stanowić będzie naruszenie zasady autonomii i niezależności Kościoła w zakresie władzy jurysdykcyjnej. Pomimo, iż istnieje formalna podstawa wysunięcia takiego

²⁶ Zob. art. 45 ust. 1 Regulaminu Lubelskiego Sądu Metropolitalnego z 23 sierpnia 2017 r.

²⁷ KPK kan. 1455 § 3; DC art. 232 § 1.

²⁸ KPK kan. 1455 § 1.

²⁹ KPK kan. 1457.

żądania (art. 248 § 1 k.p.c.) to jednak, przepisy ustaw nie mogą naruszać gwarancji przyznanych w Konstytucji RP Kościołowi katolickiemu (i analogicznie pozostałym kościołom i związkom wyznaniowym). Jeżeli do naruszenia dóbr osobistych doszłoby w piśmie inicjującym postępowanie, doręczanym drugiej stronie, nie ma przeszkód do powołania się na jego treść i przedłożenia jej sądowi cywilnemu. Jeżeli zaś do naruszenia doszło w toku procesu o nieważność małżeństwa, ograniczenia dowodowe właściwie wyłączają możliwość dochodzenia swoich praw przed sądem cywilnym.

Naruszeniem dóbr osobistych w kanonicznym procesie o nieważność małżeństwa zajmował się już Sąd Apelacyjny w Białymstoku³⁰, który wskazał, iż tajność procesu kanonicznego nie zwalnia z odpowiedzialności z tytułu naruszenia dóbr osobistych, jednak oceniając kwestię bezprawności naruszenia należy odnieść się do istoty kanonicznego procesu o nieważność małżeństwa³¹. W tym miejscu należy jednak krytycznie podejść do stanowiska sądu apelacyjnego, w jakim jednoznacznie przesądza, które informacje były zbędne dla postępowania kanonicznego, a tym samym samodzielnie ustalił zakres procesu kanonicznego.

Jeżeli więc sąd cywilny musi określić ramy kanonicznego procesu o nieważność małżeństwa, aby ustalić czy naruszenie dóbr jest bezprawne, to powinien posiadać wiedzę szczegółową na temat przyczyn nieważności, co niestety w praktyce może przysporzyć sędziom bardzo dużej trudności. Procesy kanoniczne różnią się od procesów cywilnych w sprawach małżeńskich. W procesach kanonicznych nie bez znaczenia dla sprawy są relacje rodzinne, środowisko z jakiego wywodzą się strony, sposób wychowania itd. Dlatego też w ocenie autora, każdorazowo o ramach procesu będzie decydował sam sąd kościelny. Okoliczności sprawy, do których sąd cywilny nie będzie miał dostępu, mogą usprawiedliwiać podawanie informacji dotyczących rodzin stron, środowiska w jakim się wychowały lub też ewentualnych zdrad czy podejścia do posiadania potomstwa. Dlatego też należy stwierdzić, iż o bezprawności naruszenia będzie świadczyło przytaczanie okoliczności nieudowodnionych

---

³⁰ Szerzej zob. J. Misztal-Konecka, *Dokonywanie czynności procesowych przed sądem kościelnym jako okoliczność wyłączająca odpowiedzialność za naruszenie dóbr osobistych. Glosa do wyroku sądu apelacyjnego w Białymstoku z dnia 12 stycznia 2017 r., I ACa 676/16*, „*Studia z Prawa Wyznaniowego*” 2020, nr 23.

³¹ Wyrok SA w Białymstoku z 12 stycznia 2017 r., sygn. akt I ACa 676/16.

i tych które nie znalazły potwierdzenia w zebranych w toku postępowania kanonicznego materiale dowodowym lub okoliczności nieprawdziwych. Jeżeli sąd kościelny poczyni pewne ustalenia na podstawie informacji, które zostały podane przez stronę, to znaczy, że informacje te mieściły się w ramach procesu kanonicznego.

VII. Zakończenie

Tajność kanonicznego procesu o nieważność małżeństwa oraz obowiązek zachowania w tajemnicy wszystkiego, co strona dowiedziała się w ramach procesu nie prowadzi do bezkarności osoby, która dopuszcza się naruszenia dóbr osobistych innej osoby. Wręcz przeciwnie, Kościół szanując godność i dobre imię każdego człowieka, dąży do tego, aby wskazywane przez uczestników procesu okoliczności odpowiadały prawdzie. Prawodawca kościelny zadbał, aby złożone pod przysięgą zeznania nie mogły zostać ujawnione na forum innym niż kanoniczne, dlatego też nie ma możliwości uzyskiwania odpisów czy kserokopii z akt sprawy ani też wykonywania ich fotokopii. Dokumenty z akt sprawy nie są nawet udostępniane organom państwowym, gdyż w świetle konstytucyjnej zasady autonomii i niezależności, Kościół w zakresie jurysdykcji rządzi się swoimi prawami, a tym samym ograniczenia w obrębie udostępnienia akt dotyczą nie tylko stron, ale i innych podmiotów. Właśnie z uwagi na zasadę autonomii i niezależności dowodzenie przed sądem państwowym w sprawie o naruszenie dóbr osobistych może być utrudnione. Strona nie może skutecznie wnioskować o dołączenie akt sprawy o nieważność małżeństwa, ani też ujawniać okoliczności, o których dowiedziała się wyłącznie w toku procesu, bez narażenia się na odpowiedzialność moralną. Dokumentami, na które strona może się powoływać w procesie cywilnym o ochronę dóbr osobistych są wyłącznie odpis pozwu, votum obrońcy węzła oraz wyrok sądu kościelnego. Są to jedyne dokumenty, które strona otrzymuje w toku kanonicznego procesu i które stanowią jej dokumenty prywatne. Istotnym problemem, z jakim będzie musiał się zmierzyć sąd cywilny rozpatrując sprawę o naruszenie dóbr osobistych, jest nie tylko ustalenie, czy i jakie dobra zostały naruszone, ale przede wszystkim, czy działanie było bezprawne. Aby stwierdzić, czy działanie było bezprawne, sąd cywilny musi ustalić

ramy kanonicznego procesu o nieważność małżeństwa, co może być sporym problemem dla sądu, zwłaszcza gdy proces kanoniczny nie został jeszcze zakończony wyrokiem. Jeżeli twierdzenia pozwanego, nawet naruszające dobra osobiste powoda mieściły się w ramach procesu kanonicznego i służyły dojściu do prawdy obiektywnej o małżeństwie, to nie są działaniami bezprawnymi. Podkreślić jednak należy, iż nieprawdziwe informacje albo oparte jedynie na domysłach i pomówieniach, nigdy nie będą mieściły się w ramach procesu kanonicznego.

Konstytucja RP w art. 25 ust. deklaruje jednak nie tylko zasadę autonomii państwa i kościołów i innych związków wyznaniowych, ale również zasadę współdziałania tych podmiotów dla dobra człowieka i dobra wspólnego. W odniesieniu do omawianego problemu wydaje się, że byłoby pożyteczne, czy też wręcz niezbędne, zrealizowanie tej zasady w oparciu o art. 10 ust. 5 w związku z art. 27 Konkordatu i wypracowanie w drodze umownej procedur określających ramy tej współpracy w odniesieniu nie tylko do powiadamiania o orzeczeniach, ale także w zakresie udostępniania akt sądowych oraz włączenia sądów kościelnych do kręgu organów uprawnionych do dostępu np. do dokumentacji medycznej.

Literatura

- Brzemia-Bonarek A., *Dopuszczalność dowodów zdobytych w sposób niegodziwy w kanonicznym procesie o stwierdzenie nieważności małżeństwa*, Katowice 2007.
- Gajda P., *Sankcje w Kościele: w świetle Kodeksu Prawa Kanonicznego Jana Pawła II oraz późniejszych zmian i uzupełnień: studium kanoniczno-pastoralne*, Tarnów 2008.
- Góralski W., *Studia nad małżeństwem i rodziną*, Warszawa 2007.
- Góralski W., Pieńdyk A., *Zasada niezależności i autonomii państwa i Kościoła w Konkordacie Polskim z 1993 r.*, Warszawa 2000.
- Grzybowski S., *Ochrona dóbr osobistych*, Warszawa 1957.
- Krukowski J., *Państwo i Kościół, Podstawy relacji prawnych*, Lublin 2000.
- Krukowski J., *Prawa wiernych do dobrej opinii i do własnej intymności: komentarz do kan. 220 KPK z 1983 r.*, „Prawo Kanoniczne” 1996, nr 39/3–4.
- Miształ-Konecka J., *Dokonywanie czynności procesowych przed sądem kościelnym jako okoliczność wyłączająca odpowiedzialność za naruszenie dóbr osobistych. Glosa do wyroku sądu apelacyjnego w Białymstoku z dnia 12 stycznia 2017 r, I ACa 676/16*, „Studia z Prawa Wyznaniowego” 2020, nr 23.

Piątkowski J., *Pojęcie spadku i jego zakres*, [w:] *System prawa cywilnego. Prawo spadkowe*, red. J. Piątkowski, Wrocław 1976.

Skonieczny P., *Pojęcie dobrego imienia (bona fama) w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 r. Jana Pawła II na podstawie kan. 220*, „Prawo Kanoniczne” 2009, nr 52/1–2.

Sobański R., *Czy dokumenty prywatne zdobyte w sposób niegodziwy są dopuszczalne jako dowody w kanonicznym procesie o nieważność małżeństwa?*, „Ius Matrimoniale” 2013, nr 8(14).

Szpunar A., *Ochrona dóbr osobistych*, Warszawa 1979.

Zoll F., *Prawa osobiste w zarysie ze stanowiska prawa prywatnego austriackiego*, „Czasopismo Prawnicze i Ekonomiczne” 1903, r. IV.